

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Особливості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями

Виконала студентка групи СО-4 (1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Журба Аліна Вадимівна

Керівник: І.О. Жадленко

Рецензент:

Нормоконтроль _____ Юлія КЛОЧКОВА

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 42 с., 7 таблиць, 3 рисунка, 36 джерел.

Об'єкт дослідження: звуковимова дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити рівень сформованості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення та аналіз спеціальної, психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (спостереження, констатувальний експеримент, аналіз рівнів сформованості звуковимови у дітей з фонетико-фонематичними порушеннями); статистичні (кількісна і якісна обробка даних).

При фонематичних порушеннях розлади мовлення супроводжуються розладом слухового сприйняття фонем. Розлад фонематичного слуху об'єднується з неправильною звуковимовою. Внаслідок таких порушень вихованці далеко не завжди чітко диференціюють і правильно сприймають мовленнєві звуки, вони часто нездатні сприйняти відтінки подібних звуків. Зокрема, у них виникають труднощі із розпізнаванням звуків, схожих за звучанням або за артикуляцією.

ЗВУКОВИМОВА, ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНІ ПОРУШЕННЯ,
СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, ФОНЕМАТИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ,
ЗВУКОВИЙ АНАЛІЗ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку логопедії досить гостро стоїть питання різкого зростання мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Серед усіх мовленнєвих порушень фонетико-фонематичне порушення є найпоширенішим.

Мовлення можна назвати провідним чинником існування людини в сучасному суспільстві. Потрібно відзначити, що мовлення – це спосіб спілкування і комунікації; це засіб освоєння людей психічного і соціального життя з першого дня розвитку людини. Крім того, кожна людина повинна прагнути до повноцінного використання власних мовленнєвих здібностей у навколишньому світі.

Досконалий розвиток дитини як особистості не є можливим без формування правильного мовлення. Однак виконання цього завдання пов'язане з певними труднощами, які є наслідком надзвичайної складності самого явища мовлення. Мовленнєву функцію дитина опановує поступово, шляхом наслідування вимови звуків і слів дорослих. Оволодіння правильною вимовою більшості звуків відбувається не відразу, а через проміжні звуки.

Аналіз науково-методичної, логопедичної та психолого-педагогічної літератури показав, що домінуючим мовленнєвим порушенням у дітей дошкільного віку є фонетико-фонематичне порушення мовлення [14,15, 32,33].

Від рівня мовленнєвого розвитку дитини залежить не меншим чином і успішність навчання у школі. Мовлення є не лише засобом комунікації суспільства, а й могутнім засобом пізнання нової інформації. Без сформованого та розвиненого мовлення людина не має можливості здобуття фундаменту для освоєння різноманітних наук, навіть ґрунтовні знання не будуть даватися дитині. Без цієї базової навички особистість не може гармонійно розвиватись. Важливим завданням логопеда є допомога вихованцям у дитячому садку та учням у школі, що мають порушення

звуковимови та внаслідок цього не встигають в опануванні навчальної програми.

У дослідженнях С. Богдан, А. Богуш, Р. Тригер та інших показано, що успішність навчання грамоті багато в чому залежить саме від того, наскільки для дитини зрозумілі звукова та смислова сторони слова [2,3,4,29].

При фонематичних порушеннях розлади мовлення супроводжуються розладом слухового сприйняття фонем. Розлад фонематичного слуху об'єднується з неправильною звуковимовою. Внаслідок таких порушень вихованці далеко не завжди чітко диференціюють і правильно сприймають мовленнєві звуки, вони часто нездатні сприйняти відтінки подібних звуків. Зокрема, у них виникають труднощі із розпізнаванням звуків, схожих за звучанням або за артикуляцією.

Ці розлади ускладнюють процес навчання дітей. Своєчасна діагностика та корекція порушення мовленнєвого розвитку є необхідною умовою психологічної готовності дітей до засвоєння знань. Проблеми організації логопедичної допомоги дітям старшого дошкільного віку залишаються актуальними, враховуючи поширеність цього дефекту.

Об'єкт дослідження: звуковимова дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями.

Предмет дослідження: особливості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити рівень сформованості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та проаналізувати науково-методичну та психолого-педагогічну літературу з теми дослідження.

2. Провести діагностичне дослідження рівня сформованості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями та проаналізувати результати дослідження.

3. Розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо сформованості безпомилкової звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення та аналіз спеціальної, психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (спостереження, констатувальний експеримент, аналіз рівнів сформованості звуковимови у дітей з фонетико-фонематичними порушеннями); статистичні (кількісна і якісна обробка даних).

Методологічне підґрунтя дослідження:

- вчення про загальні і специфічні особливості нормального і аномального розвитку (Л. Виготський, Р. Левіна, В. Лубовський, Ж. Шиф та інші);

- концепція про структуру мовних знань, механізми опанування ними та особливості оволодіння мовленнєвою діяльністю на практичному рівні в процесі онтогенезу та дизонтогенезу (І. Брушневська, М. Жинкін, Р. Левіна, О. Леонтєв, С. Максименко, Ю. Рібцун).

- вчення про діагностування фонематичних процесів у дітей дошкільного віку (Н. Карімова та інші);

- вчення про розвиток фонематичного слуху дошкільників (М. Кравців та інші);

- сучасні наукові знання про закономірності розвитку фонетичної системи мови (О. Гвоздев, В. Касевич, В. Орфінська, С. Цейтлін, Н. Швачкин, Р. Якобсон);

- знання про механізми вимови (В. Бельтюков, О. Винарска, Н. Жинкін, Ю. Кузьмін, Н. Лепська, Л. Чистовіч);

– вчення про поетапне формування мовленнєвих умінь (П. Гальперін);

– сучасні психолінгвістичні уявлення про фонетичну сторону мовлення (Р. Аванесов, Г. Богомазов, Л. Бондарко, Л. Зиндер, М. Матусевич, Л. Щерба).

Дослідження проводилось на базі дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 286 "Полунична галявина" Запорізької міської ради Запорізької області.

Апробація результатів дослідження відбулась на конференції:

1) II Міжнародна науково практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» 12-13 травня 2022 року.

Структура бакалаврської роботи: бакалаврська робота зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (36 найменувань), містить 7 таблиць, 3 рисунка, 1 додаток. Загальний обсяг роботи – 42 сторінки.

ВИСНОВКИ

У межах даного проекту, нами був здійснений теоретичне дослідження проблем фонетико-фонематичного порушення мовлення у дітей старшого дошкільного віку, проведено аналіз науково-методичної, логопедичної та психолого-педагогічної літератури, було відображено уявлення про фонетико-фонематичне порушення мовлення.

Фонетико-фонематичне порушення мовлення це термін, що означає порушення процесів формування звуковимовної системи рідної мови у дітей із різними мовленнєвими розладами, внаслідок порушення сприйняття звуків і вимови фонем [22].

Нами було вивчено та проаналізовано науково-методичну, логопедичну та психолого-педагогічну літературу з теми дослідження, що у підсумку підтвердило що серед усіх мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку домінуючим та найпоширенішим є фонетико-фонематичне порушення мовлення. Також було застосовано теоретичні методи дослідження (вивчення та аналіз спеціальної, психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (спостереження, констатувальний експеримент, аналіз рівнів сформованості звуковимови у дітей з фонетико-фонематичними порушеннями); та статистичні (кількісна і якісна обробка даних).

Метою дослідження було теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити рівень сформованості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями завдяки методологічному підґрунтя.

У результаті проекту, на базі отриманих знань та навичок, нами було проведено експериментальне дослідження рівня сформованості мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним порушенням мовлення та у підсумку проаналізовано результати діагностики.

Дослідження проводилося у 2021-2022 н.р. на базі дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 286 "Полунична галявина" Запорізької міської ради Запорізької області. Ретельно оволоділи методикою Л. І. Трофименко, яка дозволяє всебічно оцінити рівень розвитку фонематичного сприйняття в дітей віком 5 років із фонетико-фонематичними порушеннями мовлення; організували та провели обстеження звуковимови та фонематичного сприйняття у дошкільників старшого віку з фонетико-фонематичними порушеннями мовлення; провели якісний та результативний аналіз отриманих результатів.

Для діагностування звуковимови ми застосували предметні та сюжетні картки, мовленнєвий матеріал, представлений у роботах А. Богомолової, В. Любашиної, О. Аксьонової, А. Аніщук, Л. Артемової, А. Богуш, Н. Луцан; картки із зображеними предметами, у назвах яких досліджувані нами звуки знаходяться напочатку, середині чи вкінці слова.

В самому дослідженні брали участь дві групи: експериментальна та контрольна. Проведене обстеження дало нам змогу побачити що в дошкільників у яких відмічається затримка у формуванні та розвитку фонематичного сприйняття, аналіз та синтез розвинуті значно гірше за їхніх ровесників із мовленнєвим розвитком у нормі; значні проблеми з'являються зі складними формами фонематичного аналізу: виокремлення першого чи останнього приголосного звуку у слові, місцезнаходження звуку у слові; послідовність, чисельність звуків у слові, місцезнаходження звуку у слові стосовно інших звуків; присутні труднощі при виконанні завдань із синтезом слів зі звуків, озвучених як у чіткій, так і в сплутанній послідовності.

Проведене обстеження дало нам змогу побачити що діти у яких відмічається затримка у формуванні та розвитку фонематичного сприйняття, які неспроможні ні точно відтворити звуки, ні безпомилково визначити картки з певним звуком; також присутні неповні порушення які споріднені з

недостатнім розрізненням пари звуків або цілої їх групи при гарній диференціації інших звуків.

Втім, навіть незначні відхилення від норми можуть стати причиною ускладнень при здійсненні дитиною звукового аналізу.

Окрім особливостей вимови та фонематичного сприйняття у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями мовлення спостерігаються: суцільна змазаність мовлення, нечітка дикція, також присутня затримка процесу створення словникового запасу та граматичного ладу мовлення.

Нами було розроблено методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо формування правильної звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичними порушеннями. Попри переліку рекомендацій, на основі опрацьованого методологічного підґрунтя Т. Ахутіної, В. Кузнецової, нами було зібрано для батьків та вихователів комплекс вправ для розвитку звуковимови, фонематичного й складового аналізу та синтезу, формування правильного граматичного ладу мовлення, розширення словникового запасу, розвиток зв'язного мовлення дитини з фонетико-фонематичними порушеннями.

Задля позбавлення дошкільника від вже існуючих порушень і підготовки його до школи, потрібно приділяти час різноманітним вправам, а також урізноманітнити мовленнєву практику. Це все можна здійснити досить цікаво та продуктивно для дитини – граючи.

Таким чином, можна стверджувати, що особливість мовленнєвого порушення в дітей із фонетико-фонематичними порушеннями полягає у неоднорідності проявів порушень вимови різних звуків, у варіативності їх виявленні у різних формах мовлення, на різних стадіях фонематичного сприйняття, що потребують ретельної корекції з індивідуальним підходом до кожної дитини.